

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2020

ΜΟΥΣΙΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΗ

1^η ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

A1 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

A1.1: β

A1.2: α

A1.3: γ

A1.4: ε

A1.5: δ

A2 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΡΥΘΜΙΚΟΥ ΜΕΤΡΟΥ

A2.1: α

A2.2: γ

A2.3: β

A2.4: ε

A2.5: δ

A3 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΣΥΓΧΟΡΔΙΑΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

A3.1: α

A3.2: γ

A3.3: γ

A3.4: β

A3.5: α

A4 ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΣΥΓΧΟΡΔΙΩΝ

A4.1: β

A4.2: α

A4.3: γ

A4.4: ε

A4.5: δ

A5 ΑΣΚΗΣΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΧΡΟΙΩΝ

A5.1: γ

A5.2: α

A5.3: β

2^η ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

B1 ΠΕΝΤΕ ΑΠΛΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

B1.1: Ύδραυλις Είδος μουσικού οργάνου που χρησιμοποιούσε νερό και λειτουργούσε με υδραυλική πίεση. Η ύδραυλις ήταν μηχανικό αερόφωνο όργανο της αρχαιότητας με ισχυρό και οξύ ήχο. Χρησιμοποιείτο στα θεάματα του ιπποδρόμου και στην εκτέλεση στρατιωτικής μουσικής. Η ύδραυλις (ή ύδραυλος), το όργανο του νερού, ήταν επινόηση και εφεύρεση του μηχανικού Κτησίβιου του Αλεξανδρέα, και κατασκευάστηκε στην Αλεξάνδρεια τον 3ο αι. π.Χ. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του οργάνου αυτού ήταν το υδραυλικό σύστημα πάνω στο οποίο βασιζόταν για να λειτουργήσει, καθώς αυτό ήταν υπεύθυνο για την παραγωγή, κίνηση και ρύθμιση της πίεσης του αέρα, ο οποίος διοχετευόταν στους αυλούς μέσω βαλβίδων.

B1.2: Νικόλαος Χαλκιάπουλος-Μάντζαρος (1795 -1852) Σπούδασε μουσική στην Κέρκυρα και στη Νάπολι και ιδρυτής της **Επτανησιακής Σχολής**. Δίδαξε για πολλά χρόνια μουσική και έχει συνθέσει συμφωνίες, εμβατήρια, τραγούδια και διάφορα θρησκευτικά έργα και μελοποιήσεις ποιημάτων του Διονύσιου Σολωμού. Είναι ο συνθέτης του «Ελληνικού Εθνικού Ύμνου».

Η σύνθεση του «Ύμνου εις την Ελευθερίαν», χρειάστηκε να μελοποιηθεί από το συνθέτη τρεις φορές ολόκληρη και δύο φορές αποσπασματικά. Στις 5 Δεκεμβρίου 1844, έστειλε τη μελοποίηση στην Αθήνα αφιερωμένη στον Όθωνα, ο οποίος από την πλευρά του την έστειλε στο Μόναχο για να εκτιμήσουν ειδικοί την αξία της. Η απάντηση ήταν: αξιόλογον». Αυτή η κρίση είχε ως αποτέλεσμα, να απονεμηθεί στο συνθέτη ο ασημένιος σταυρός του Σωτήρα. Από το 1865, μετά από αίτημα του βασιλιά Γεωργίου Α', οι δύο πρώτες strofές καθιερώθηκαν ως ο Εθνικός Ύμνος της Ελλάδας.

B1.3: Αλεατορισμός; Alea - Λατινική λέξη που σημαίνει κύβος, ζάρι, ρίζα. Aleatory = τυχαίο). Ο όρος χαρακτηρίζει τη μουσική από το 1951: Ο δημιουργός “εγκαταλείπει” ορισμένα στοιχεία στην τύχη κατά την εκτέλεση του έργου. Καθορίζεται, δηλαδή, μόνο το γενικό πλαίσιο πάνω στο οποίο θα κινηθεί ο εκτελεστής, ο οποίος είναι ελεύθερος, π.χ., να παραλείψει μέρη, να τα παίζει με οποιαδήποτε σειρά ή να μην παίζει τίποτε για κάποιο χρονικό διάστημα. Κατά το χρονικό διάστημα αυτό, “τον πρωταγωνιστικό ρόλο” έχουν περιστασιακά στοιχεία όπως εξωτερικοί, φυσικοί ήχοι, παράσιτα, τυχαίες ομιλίες, θόρυβοι ή και μουσικές.

Εκπρόσωποι: Τζον Κέητζ, Καρλχάιντς Στοκχάουζεν, Πιερ Μπουλέζ κ.ά.

B1.4: Η πλοκή στα έργα της Όπερας του Πεκίνου αποτελείται από κάποιες σκηνές αφηγηματικές με συνοδεία χορού και παντομίμας, και κάποιες λυρικές σκηνές όπου κυριαρχούν οι άριες για μια ή δύο φωνές. Η μετάβαση από τη μία σκηνή στην άλλη γίνεται με παρεμβάσεις των κρουστών. **Οι διάλογοι** υπάρχουν με τη μορφή ρετσιτατίβο ή με την καθομιλουμένη γλώσσα του Πεκίνου. Η φωνητική μουσική χρησιμοποιεί συχνά λαρυγγισμούς με φωνητικά σε ψηλούς τόνους και ικανότεροι θεωρούνται οι τραγουδιστές που μπορούν με το τραγούδι τους να αποδώσουν μια ποικιλία συναισθημάτων.

B1.5: Ρέγκε (Reggae) Λαϊκή μουσική της Τζαμάικα Προέρχεται από το calypso και το rhythm 'ή' blues. **Ο ρυθμός** είναι όπως και στο calypso, 4/4. **Ο στίχος** είναι εξωτικός ή αγωνιστικός και υποδηλώνει την ταυτότητα του Τζαμαϊκανού λαού. Απέκτησε διεθνή χαρακτήρα, χάρη στον Bob Marley, ο οποίος θεωρείται πατέρας της reggae μουσικής. Άλλοι εκπρόσωποι: Γκρέγκορι Άιζακς, Σούγκαρ Μίνος.

B2 ΠΕΝΤΕ ΑΠΛΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

B2.1: Αφρικανική μουσική - Ρυθμός: Η οργάνωση του ρυθμού μπορεί να ταξινομηθεί σε δύο κατηγορίες ανάλογα με τον τονισμό: α) του ισχυρού μέρους, ή β) του ασθενούς μέρους. Επίσης, υπάρχει **διάκριση ανάμεσα**: στο ρυθμό των τυμπάνων (όπου εφαρμόζεται η μετατόπιση των τονισμών μεταξύ των τυμπάνων) και τη ρυθμική βάση που χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια του τραγουδιού και που πάνω σε αυτό παίζουν τα τύμπανα.

B2.2: Κλάστερ (cluster) Ομάδα φθόγγων σε διάφωνα συνήχηση, που απέχουν μεταξύ τους διάστημα δεύτερης μικρής ή μεγάλης ή ακόμη μικρότερο διάστημα.

B2.3: Psychedelic Rock Τα κύρια χαρακτηριστικά του «ψυχεδελικού ροκ» που εμφανίστηκε το 1966-67 είναι:

- Μελωδίες σε τροπικές κλίμακες (όχι μείζονες και ελάσσονες)
- Στίχοι που περιγράφουν όνειρα ή οράματα
- Μεγαλύτερα σε διάρκεια τραγούδια και μεγάλα ορχηστρικά σόλο
- Πολύπλοκες παραγωγές που χρησιμοποιούν την τελευταία λέξη της τεχνολογίας, δύσκολα ηλεκτρονικά εφέ όπως παραμόρφωση, αντήχηση κ.ά.
- Ποικιλία ρυθμών (διαφορετικοί από αυτούς της κοινής χορευτικής μουσικής)
- Εξώφυλλα δίσκων με καλλιτεχνικές απεικονίσεις
- Έντονες επιδράσεις από την ινδική μουσική και τον αυτοσχεδιασμό

B2.4: Οστινάτο (ιτ. επίμονο) Είναι ένα μουσικό σχήμα το οποίο επαναλαμβάνεται πολλές φορές σε μέρος ενός κομματιού ή σε ολόκληρο το κομμάτι. Υπάρχουν 4 διαφορετικά είδη οστινάτο: Ρυθμικό, Μελωδικό, Αρμονικό (όπου επαναλαμβάνεται μια σειρά συχορδιών), Συνδυασμός των πιο πάνω.

B2.5: Η πιο κοινή μορφή των μπλουζ είναι τα λεγόμενα δωδεκάμετρα μπλουζ. Ο όρος «δωδεκάμετρο» αναφέρεται στον αριθμό των μουσικών μέτρων, που εκφράζει το θέμα ενός τυπικού μπλουζ. Συνήθως παίζεται σε μέτρο 4/4, που σημαίνει ότι υπάρχουν τέσσερις χτύποι σε κάθε μέτρο και κάθε κτύπο ισούται με ένα τέταρτο.

Ένα δωδεκάμετρο μπλουζ διαιρείται σε τρία μέρη των τεσσάρων μέτρων.

Μια κλασική μπλουζ ακολουθία αποτελείται από τρεις συγχορδίες: την πρώτη ή τονική (I), την τέταρτη ή υποδεσπόζουσα (IV), και την πέμπτη ή δεσπόζουσα (V) νότα μιας επτάφθογγης κλίμακας.

Με το πέρασμα του χρόνου οι μουσικοί “χρωμάτισαν” αυτή τη βασική μορφή διαδοχής των συγχορδιών. Μπορεί να τροποποιούσαν ή να άλλαζαν κάποιες συγχορδίες, π.χ. στο μέτρο 10 να έβαζαν υποδεσπόζουσα (IV) ή στο μέτρο 12 τη δεσπόζουσα (V), οπότε να δημιουργούσαν “σύνδεση” (turnaround), που ζητά επιτακτικά την επιστροφή στο πρώτο μέτρο και την επανάληψη του δωδεκάμετρου. Παρ' όλα αυτά, δεν άλλαξε η πρωταρχική λειτουργία του δωδεκάμετρου, όπου η μεγαλύτερη κορύφωση είναι εκεί που ετοιμάζεται να μπει η συγχορδία της δεσπόζουσας (V), δηλαδή στα μέτρα 8-9, Αυτό συμβαίνει περίπου στα δύο τρίτα (2/3) της διαδρομής του δωδεκάμετρου και είναι ένα “κρίσιμο σημείο”, όπου ο ακροατής αναμένει αυτή την κορύφωση. **Αυτή η ακουστική εμπειρία μπορεί να σχετιστεί με τη Χρυσή Τομή.**

Επιπλέον Στοιχεία: Η Χρυσή Τομή αποτελεί επίτευγμα των Αρχαίων Ελλήνων και είναι μία γεωμετρική αναλογία πολύ σημαντική για την οπτική αισθητική και εμφανίζεται στην αρχιτεκτονική, στη ζωγραφική κ.α. Αυτή η σχέση αναλογίας, μπορούμε να πούμε ότι αφορά και τη μουσική, αν δούμε ένα ευθύγραμμο τμήμα (AB) σαν μια περίοδο χρόνου που καθορίζεται από το μουσικό έργο. Συχνά, περίπου μεταξύ του 0,6 η 0,7 της διάρκειας αυτής της χρονικής περιόδου, έχουμε την πιο έντονη κορύφωση, (όπως στο δωδεκάμετρο των μπλουζ) ή δημιουργείται κάποιο ξάφνιασμα ή κάποια νέα τροπή πραγμάτων στη μουσική σύνθεση.

3^η ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

Γ1 ΑΣΚΗΣΗ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΑΡΜΟΝΙΑΣ

Adagio

5

i iv V i iv⁷ ii⁶ i⁴ V⁷ i⁶

iv / II V⁶ I V⁵ I II⁴ i⁴ V⁷ I³

Re+ Do+

Γ2 ΑΣΚΗΣΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ – ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΑΠΟΣΜΑΣΜΑΤΟΣ

Γ2.1: Ο Αιτός

Γ2.2: Εμφανίζεται με μεγαλύτερες αξίες σε σχέση με την αρχική μελωδία που αποδίδεται μέσω του λαϊκού κλαρίνου και ελαφρά παραλλαγμένη σε σχέση με την καταγεγραμμένη μελωδία από την Μέλπω Μερλιέ.

Γ2.3: Ελάσσονες με 7μ, Μείζονες με 7M

Γ2.4: Εμφανίζεται το αρχικό θέμα (μ.1-10) και κατόπιν ελαφρά παραλλαγμένο με την χρήση διαφορετικής συνοδείας στο αριστερό χέρι (μ.11-20). Περιέχει χρωματισμούς και αλλαγή ρυθμού.

Γ2.5: Να προσδώσει ένα νέο χαρακτήρα στο κομμάτι, μέσω της τροπικότητας που χρησιμοποιεί, της αλλαγής τονικότητας και των διαφόρων χρωματισμών.

4^η ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

Δ1 ΤΕΣΣΕΡΑ ΑΠΛΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Δ2.1: Η νέα εφεύρεση, που σημαίνει και το τέλος του δίσκου, είναι το κόμπακτ ντισκ (CD), (με ακτίνα λέιζερ), μικρός, σκληρός δίσκος πολύ μεγαλύτερης πιστότητας από το δίσκο, εφόσον η εγγραφή γίνεται με κομπιούτερ και διαρκεί 60'.

Δ2.2: Το Ραδιόφωνο εφευρέθηκε το 1917. Ο ερευνητής Φ. Κόνραντ της εταιρίας Westinghouse στο Πίτσμπουργκ, έκανε έναν πομπό και άρχισε να αναμεταδίδει τις ειδήσεις των εφημερίδων και μουσική από δίσκους. Σιγά σιγά άρχισαν να κυκλοφορούν και συσκευές - ραδιοδέκτες για ακρόαση του σταθμού. Οι ακροατές του σταθμού άρχισαν να ζητάνε τη μουσική που αγαπούσαν και γι' αυτό το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου της μετάδοσης, κάλυπτε η μουσική. Έτσι το ραδιόφωνο συνέβαλε στην εξάπλωση της μουσικής αλλά και της μουσικής παιδείας σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, μεταδίδοντας σε μεγάλα ποσοστά και κλασική μουσική. Ο ακροατής του ραδιοφώνου είχε τη δυνατότητα να συμμετέχει και ο ίδιος στην ακρόαση, ακολουθώντας τον ήχο, φτιάχνοντας με τη φαντασία του εικόνες και ιδιαίτερες συναισθηματικές καταστάσεις.

Δ2.3: Το 1948 άλλαξαν τα πράγματα με την εφεύρεση του συνθετικού δίσκου (βινυλίου) με 33 στροφές και διάρκεια 30' και αργότερα 45'. Ηχογραφήθηκαν έργα με μικρές και μεγάλες ορχήστρες, κλασικά και λαϊκά, παλιά ή σύγχρονα, ενώ παράλληλα εμφανίζεται η Μαγνητοταινία.

Δ2.4: Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές αποτελούν ένα μέσο ή εργαλείο για την παραγωγή, την επεξεργασία, την αποθήκευση και δημιουργία νέων ήχων. Συμμετέχουν πλέον ενεργά στην μουσική δημιουργία, την σύνθεση ολόκληρων έργων, θεαμάτων με ειδικά μουσικά εφέ καθώς και στην αναπαραγωγή του εκάστοτε ηχητικού υλικού.

Δ2 ΤΕΣΣΕΡΑ ΑΠΛΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Δ2.1: Στα μέσα του 17^{ου} αιώνα ως τις αρχές του 18^{ου} η μουσική δραστηριότητα παρουσιάζει μεγάλη έξαρση. Ακμάζουν σπουδαίοι συνθέτες, επινοούνται και χρησιμοποιούνται καινούρια μουσικά είδη, παράγεται μεγάλος όγκος ιδιαίτερα κομψών και διακοσμημένων μουσικών χειρογράφων και εμφανίζεται η τάση για έξαρση του προσωπικού στοιχείου.

Όσον αφορά τα μουσικά βιβλία, μέσα στην περίοδο συμπληρώνεται η ανανέωση της βασικής σειράς τους (Στιχηράριον - Αναστασιματάριον - Ειρμολόγιον). Εξάλλου, τα παλαιότερα εκκλησιαστικά μέλη επιβιώνουν στις διάφορες μορφές τους μέσα από τη χειρόγραφο και την πλατιά προφορική παράδοση.

Δ2.2: Από το 19ο αιώνα, εμφανίστηκε και στη Βυζαντινή μουσική, η γενικότερη στον ελληνισμό τάση για εκδυτικισμό, κατ' αρχήν στο εξωτερικό και στη συνέχεια στην Αθήνα, όπου επικράτησε για αρκετό καιρό η τάση για τρίφωνη και τετράφωνη αρμονική μουσική απόδοση των εκκλησιαστικών μελών, η οποία βρήκε τον κυριότερο εκφραστή της στο πρόσωπο του Ιωάννη Σακελλαρίδη.

Δ2.3: Τα τραγούδια της Ηπείρου ακολουθούν σε ορισμένες περιοχές (Πωγώνι Ηπείρου και Β. Ήπειρο) τις πεντατονικές κλίμακες, ενώ πολλά από αυτά έχουν πολυφωνική μορφή. Οι ομάδες τραγουδιστών είναι αποκλειστικά αντρικές ή γυναικείες, αλλά και μικτές και περιέχουν ισοκράτημα.

Δ2.4: Το καλοκαίρι του 1934, εμφανίζεται η «Τετράς η ξακουστή του Πειραιώς». Έτσι δημιουργείται η πρώτη κομπανία, με τους Μάρκο, Αντώνη Δελιά, Μπάτη και Στράτο Παγιουμτζή.

*** Οι ενδεικτικές απαντήσεις που δίνονται παραπάνω, προέρχονται από τα βιβλία της Α' - Β' - Γ' Γυμνασίου καθώς και της Α' Λυκείου:**

- 1) ΜΟΥΣΙΚΗ Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, Νοέμβριος 2011, ISBN:978-960-06-2291-1
- 2) ΜΟΥΣΙΚΗ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, ISBN:978-960-06-2228-7
- 3) ΜΟΥΣΙΚΗ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, ISBN:978-960-06-2231-7
- 4) ΜΟΥΣΙΚΗ Α' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ, ISBN:978-960-06-4429-6

***Τα επιπλέον στοιχεία και οι αναφορές στις ενδεικτικές απαντήσεις δεν είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψιν ως προς την πληρότητα της απάντησης, εφόσον οι ερωτήσεις αυτές έχουν απαντηθεί με βάση κάποιο άλλο βιβλίο. Αναφέρονται κυρίως για εκπαιδευτικούς λόγους καθώς και για την περίπτωση όπου η απάντηση για την ίδια ερώτηση, έχει προκύψει από την ανάγνωση των παραπάνω του ενός βιβλίων του Γυμνασίου ή Λυκείου.**

Νίκος Τσιάντας